

LA IDENTITAT DEL TERRITORI

Per MANUEL DE SOLÀ-MORALES

La recuperació de la identitat nacional passa, en bona part, per fer comuna i pública una imatge del territori català. Però, com dibuixar aquesta imatge? Fer mapes, ja se sap des del començament de la història, és un acte mític sols aparentment testimonial. El valor documental dels traçats assiris o faraònics, o les cartes marítimes medievals eren, més que guies d'informació sobre la disposició de terres i mars, actes de possessió i de coneixement, veritable creació ideològica. Segurament en el Renaixement fou quan el valor de la cartografia tingué el seu moment més teòric, quan plantes de continents o de ciutats, més que descriure realitat la definien, capaces d'inventar i proposar l'univers en el mateix acte de reproduir-lo.

Aquesta component creativa de la descripció és la gran força teòrica de la imatge cartogràfica. Força important, clau podríem dir, en el moment actual de la nostra cultura catalana. Força de definició i d'identitat en la qual tota la pràctica històrica es fa conscient. Per això, perquè tot projecte polític necessita aquesta consciència territorial, per això continua essent tan ric i tan polèmic, tan irreductible, l'actual debat sobre el mapa comarcal de Catalunya. Perquè si la globalitat del territori català és imatge invariant d'una afirmació autònoma sense fissures, les propostes polítiques d'organització interior no compten, ara per ara, amb elements tan unànimes sobre els quals articular una "ordenació" intencionada del territori.

Aquesta mancança, per causa sens dubte de la forçada precarietat en què els estudis de la realitat catalana han hagut de moure's en els darrers lustres, té una simptomàtica gravetat en la representació cartogràfica del país. Les opcions per articular democràticament el futur de Catalunya des d'una organització antimonopolista i anticoncentracionària, senten especialment la manca d'una imatge cartogràfica comarcal. La qual cosa no és amb prou feines un problema tècnic. És un problema teòric. Perquè els molts mapes que hi ha, pensats des de la lògica tècnica de fotogrametria o des de la "visió de conjunt" dels sistemes generals (mapes de carreteres mapes de costa, mapes de "comarques") no són potser suficients per refermar aquella esperança d'autogestió territorial com a utopia democràtica. Potser fer ara la imatge de Catalunya és el contrari de fer fotogrametria. I el contrari també del convencional plànol de les quatre Diputacions amb la seva xarxa de carreteres i la seva geografia natural com a base temàtica...

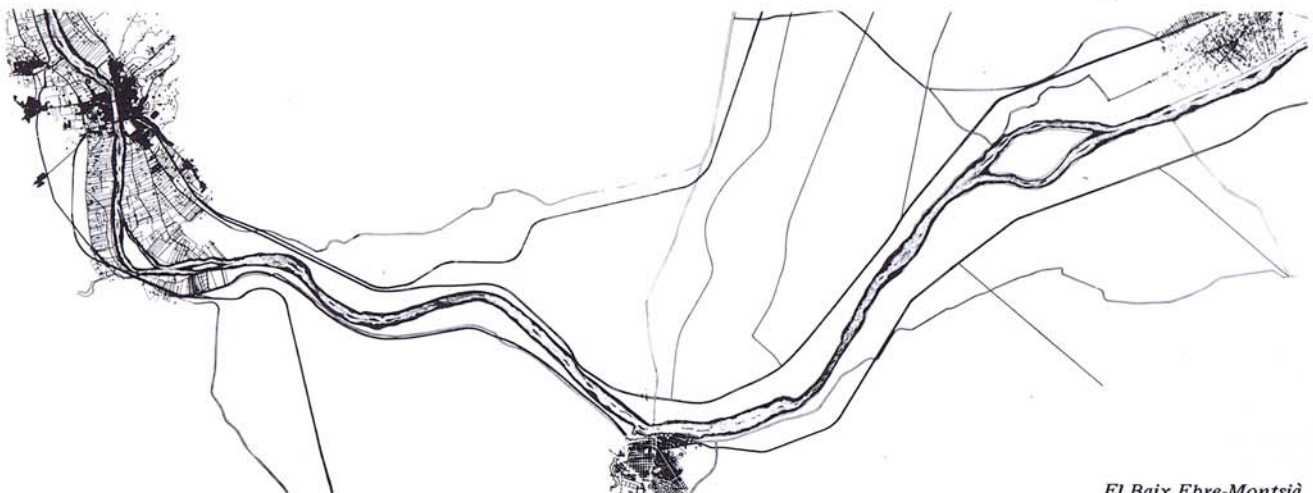
En canvi, convé construir la imatge de la Catalunya de les comarques, entendre la composició territorial de cada conjunt d'assentaments, que no pot limitar-se a una taca homogènia en un trencacaps de colors. És tota la història social que és descrita en la disposició dels camins, en els llocs d'encreuament i d'intercanvi; en la rompuda de cul-

tius, en la construcció de canals o el conreu d'hortes, en les formes de la propietat, l'emplaçament de les indústries, el creixement de les ciutats i llur ocupació de l'entorn, els contradictoris impactes de les grans infraestructures.

Cada comarca és, sobretot, una barreja específica d'aquests components, i només endinsant-se en la seva descripció es comença a sintetitzar la seva alternativa. En aquest sentit, l'esperit folklorista i el clixé de fira de bestiar amb els quals la imatge comarcal s'ha anat defensant i confont, són els pitjors enemics d'un enteniment estructural del territori que permeti elegir el seu futur. La interpretació del tipisme, de l'idiosincràtic o d'allò natural-geogràfic són determinacions extremament enganyoses per a la defensa d'una consciència progressiva del fet comarcal. En aquest sentit, i enfront de la ingenuïtat naturalista o economicista, hauríem d'ésser de totes passades, partidaris de la idea de comarca "artificial". Per la relativització dels determinismes geogràfics enfront del pes de l'activitat social; per un enteniment del territori com a construcció històrica, producte artificial de la intervenció humana.

Entre els actes de l'Àmbit d'Ordenació del Territori del Congrés de Cultura Catalana, una contribució del Laboratori d'Urbanisme de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona que aglutinà un ampli col·lectiu de professionals i estudiants, va iniciar algunes tesis bàsiques sobre això, sintetitzades en una àmplia exposició de plànols de ciutats i comarques catalanes: "La identitat del territori català: les comarques." Els plànols, dibuixats i editats en un atlas, resultaren, per llur escala i llur detall, una expressió bastant inèdita de l'estructura territorial de les nostres comarques. És un esforç, fins aquí sols iniciat, del que fa temps van realitzar ja geògrafs, historiadors i economistes. Una contribució, en canvi, des de la visió arquitectònica del territori: és a dir, on es reconguin totes les empremtes de la construcció històrica del territori per l'home: les parcel·lacions de terres, les obres de comunicació, els canvis tipogràfics, les fàbriques urbanes, etc.

Però també una visió cadastral del territori. És a dir, una visió d'inventari, de recopilació d'enciclopèdia. La imaginació de la idea territorial de Catalunya posa damunt la taula de discussió problemes bàsics de fonament cultural. Construir la cultura des d'una cimentació extensiva, amb capacitat crítica per seleccionar el passat, i amb òptica de llarg abast en els seus criteris d'aprofitament i d'utilitat. Com una nova actitud il·lustrada, exigida potser per l'especial aventura històrica de la cultura en el nostre país. No és casual, doncs, que una contribució universitària a la Cultura Catalana tendeixi a ser, més que resolució immediata de problemes, formulació d'objectius i proposta de mètodes que atenguin, ¡tant de bo!, el llarg termini del nostre futur cultural.

El Baix Ebre-Montsià.